

De Vrijwilliger

De Vrijwilliger

Willem Diks

Schrijver: Willem Diks
Omslagfoto: De Moschophoros
ISBN: 9789463183635
© 2012 Willem Diks

In het zorgcentrum dacht men dat mevrouw Bakker zo goed als doof was. Dat was gedeeltelijk waar. In haar hoofd absorbeerde een schild van aanhoudende muziek vrijwel alle geluiden die haar van buiten af probeerden te bereiken. Vandaag speelde haar vaste huisorkest een aanstekelijke melodie van Gaspare Spontini. Ze was er mee opgestaan en had ermee ontbeten waarbij ze met haar vork ritmisch op de rand van haar bord de maat had geslagen. De protesten van haar tafelgenoten waren haar ontgaan. Harrie Versmissen van kamer 313 – bij de bewoners niet altijd even geliefd maar nuttig bij dergelijke gelegenheden - was naar haar toegelopen en had, toen zij niet op zijn verzoek reageerde om met het irritante getik te stoppen, de vork uit haar hand getrokken.

Gerda Bakker schrok. Door de onverwachte interruptie vervormde de muziek naar een Duitse legermars geïnspireerd op het werk van dezelfde Italiaanse operacomponist. Boos door het onrecht dat haar werd aangedaan trommelde ze met haar vuisten op de dikke buik van haar belager, zoals de tamboer van Hernán Cortez bij de verovering van Mexico. Als een verslagen Azteek droop Harrie Versmissen af. Hij zocht tevergeefs steun bij zijn tafelgenoten en speurde verontwaardigd naar de begeleidster die zich echter in haar kantoor had verstopt.

De matige eetlust van Gerda negeerde het half opgegeten sneetje witbrood met hagelslag. Ze stond op en schoof achter haar rollator naar de zonovergoten tuin, op zoek naar echte Indianen. Ze speurde langs de paden en bereikte het grote prieel. De wigwam bleek verlaten. De lafaards waren gevlucht. Vastberaden maar oplettend, waarbij zij diep gebogen over haar rollator hing, neuriede zij de melodie van haar huisorkest. Ze zocht, kordaat, maar signaleerde geen enkele verdachte beweging. De tuin was

geheel verlaten. Gerda bleef lopen en belandde, zonder dat ze het wist, via de straat op het kerkhof, waar de mars overging in een trieste sonate. Knarsend over het grindpad stopte zij bij iedere zerk en tuurde als een ervaren squaw, met haar hand boven haar ogen, naar de tekens op de stenen totems.

Een grote vrouw in een blauwe tuinbroek sprak haar aan: 'Zoekt u iets?'

'Wat?'

'Zoekt u iets of iemand?' herhaalde de vrouw met stemverheffing. Ze zag dat de grote bruine ogen van de oude vrouw schichtig langs haar heen probeerden te kijken. Ze zocht. Als gepensioneerd verzorgster op een dementieafdeling stond haar diagnose vast: dement, volkomen van de wereld.

'Wat is uw naam?' articuleerde ze luid. 'Bent u alleen? Waar komt u vandaan?'

Gerda Bakker voelde zich zowel betrappt als onbegrepen en werd boos. Haar agressie gaf een ferme ruk aan de volumeknop van haar huisorkest. De opzweepende marsmuziek van een Duitser, gestolen van een Italiaan, zette haar weer in beweging. 'Ik ben niet gek,' riep ze. 'Ik ben niet gek.' Ze vervolgde haar zoektocht naar echte indianen en duwde haar rollator een stoffig zijpad in.

Bij de waterkraan zag de vrouw met de blauwe tuinbroek twee vrouwen het kerkhof oplopen. Ze zagen haar staan en liepen onmiddellijk naar haar toe.

'Hebt u een oude vrouw met een rollator gezien?' vroeg de oudste verzorgster. Ze deed weinig moeite haar ergernis te verbergen.

'Tweede pad rechts.'

De oudste draaide zich onmiddellijk om. De andere, een jonge vrouw van Surinaamse afkomst, nam nog de moeite een klein bedankje te geven. Gehaast, maar zichtbaar opgelucht, liep het tweetal naar de aangegeven richting. De voormalige verpleegster keek de verzorgsters na en vroeg zich af hoe het toch kwam dat

mensen met zo'n zwaar beroep vaak zo dik waren. De verzorgde: zwak en vel over been. De verzorgers: sterk en moddervet. Ze volgde de haastige tred van de vrouwen en bleef kijken tot de twee enorme konten het zijpad waren ingeslagen.

'Mevrouw Bakker toch,' hoorde zij de oudste roepen. Een ondeugend kind werd berispt.

Marthe Verberne en stagiaire Fenna Zandgrond zagen Gerda Bakker op een grote zwarte grafsteen zitten. Een rode kat sprong van haar schoot en verborg zich achter de struiken. Ze liepen naar haar toe. Marthe Verberne boog zich over de oude vrouw: 'Mevrouw Bakker, is alles goed met u? Wat doet u hier?'

Ze wilde naast haar op de grafsteen gaan zitten maar bedacht zich. Te laag, weer overeind komen zou een te grote inspanning vergen.

'Vooruit Fenna, help me, trek mevrouw Bakker mee overeind. Die steen is gloeiend heet.'

Gerda herkende de jonge zwarte verzorgster, maar wist niet precies waarvan. Ze koesterde de warmte aan haar zitvlak en protesteerde toen de twee vrouwen haar overeind wilden helpen. Ze mompelde boos, wilde zich verzetten, maar was machteloos tegen de vanzelfsprekende voortvarendheid. De wandeling had haar vermoeid. De zware geur van kamperfoelie, die als een wolk om de jonge Surinaamse verzorgster hing, verdoofde haar orkest.

'Ik ben moe,' zei Gerda.

Ook van dichtbij was de ademhaling nauwelijks hoorbaar. Het regelmatige oplichten van het dunne laken verraadde de schijnbaar oneindige levenswil van de 97 jarige man in het hoge bed. Verpleger Martin Johnson aarzelde. Hij volgde bewegingsloos het regelmatige ritme van het witte laken. De benauwde hitte in de kamer was bijna ondraaglijk. Ondanks het aandringen van het verplegend personeel stond de airco hier uit. Zelfs het advies van dokter Bergewaerd had Ynze Vermeulen niet van gedachten kunnen veranderen. 'Het is zoals het is,' zei hij, en verloochende daarmee zijn briljante academische geest.

Martin Johnson plaatste de beker appelsap op het kastje naast het bed terwijl hij de slapende man bleef aankijken. Niets wees erop dat zijn aanwezigheid werd gevoeld. Even keek hij naar de deur die half open stond. Het was stil op de gang. Patiënten en personeel zaten de duur van de hittegolf in lijdzaamheid uit. Pareltjes zweet liepen over het gezicht van de Amerikaan die door zijn knieën was gezakt en zachtjes aan de onderste lade van het nachtkastje trok. Zoals hij verwachtte, maar toch teleurgesteld, voelde hij dat de lade blokkeerde. Ynze Vermeulen smakte met zijn droge lippen.

'Ik heb appelsap voor u,' zei Johnson, nadat hij zich snel had opgericht.

Vermeulen opende zijn ogen.

'Je zult het niet vinden. Jij niet en niemand niet. Wegwezen.'

Harrie Versmissen prees zich gelukkig dat hij nog goed ter been was. Vergeleken met zijn medebewoners in het gecombineerde verpleeg- en verzorgingshuis was hij actief en stond hij nog vol in het leven. Hij demonstreerde zijn relatieve vitaliteit door zich met grote regelmaat in de gezamenlijke ruimtes te laten zien en het gebouw in en uit te lopen voor een bezoek aan de supermarkt, een korte wandeling of voor een borreltje bij café van de Gevel. Een maand nadat hij zijn intrek in Schoonenbeek had genomen kende hij al het personeel, en het personeel kende hem. Zijn wandelingen trokken geen argwaan: 'U moet bewegen, mijnheer Versmissen, veel bewegen.'

Met zijn medebewoners had hij moeite. Geestelijk kon hij het nog niet aan om te beseffen dat hij een van hen was; een bewoner die verzorging nodig had. Zijn korte uitstapjes naar buiten waren pogingen om aan dat beeld te ontkomen.

Versmissen werd bij het oversteken van de straat gedwongen even stil te staan toen een vrouw in een blauwe tuinbroek voorbij fietste. Harrie keek haar na. De broes van een gieter leek op een metalen eendenkop die hem eigenwijs onder de flap van de vale fietstas bespiedde.

Harrie stak de weg over en liep in de schaduwkant van de smalle straat richting supermarkt. De intense hitte vertraagde zijn pas. Hij verplaatste zijn boodschappentas van zijn rechter- naar zijn linkerhand en greep naar zijn zakdoek om zijn bezwete hoofd af te vegen. Zijn grote zwarte bril zat hem in de weg. Hij zette zijn boodschappentas op de stoep. In de verte zag hij kort een bekend gezicht dat in de omgeving vervaagde toen hij zijn bril afzette.

'Ja, het is warm vandaag,' zei een stem toen hij zijn hoofd droog wreef.

Harrie Versmissen zette zijn bril weer op en keek in het vriendelijke gezicht van de bekende man die hij niet kon thuisbrengen.

‘Gaat het een beetje, mijnheer Versmissen?’ vroeg Herman Laurens.

Hij kent mijn naam. Wie is dat toch?

‘O, jawel. Erg warm vandaag,’ antwoordde Harrie Versmissen aarzelend en nadenkend.

‘Je kunt met zo’n weer beter binnen zijn dan buiten.’ De man zag de aarzeling. ‘Hebt u al een beslissing genomen?’

Harrie stak zijn zakdoek terug in zijn broekzak en bukte zich om zijn tas te grijpen. Nu pas zag hij dat de man een foedraal droeg. Ach, natuurlijk, die man hoort bij het biljartclubje. Hij was een van de drie mannen die hem een tijdje geleden vroegen of hij interesse had om bij het clubje te komen.

Harrie Versmissen verbleef nu een maand in Schoonenbeek. Hij vroeg zich af of hij niet te impulsief een beslissing had genomen toen Ewoud de Koning hem op het leegstaande appartement had geattendeerd. De Koning was bestuurslid van Schoonenbeek en Harrie Versmissen kende hem als een leidinggevende uit zijn werkzame leven bij de gemeente. Hij beschouwde hem als een oude, bevriende collega.

‘Een eenmalige kans, Harrie,’ had hij gewaarschuwd. ‘Voor jou kan ik het regelen, maar dan moet je snel een beslissing nemen. Eigenlijk ga ik daarmee mijn boekje te buiten.’

Alsof dat zo bijzonder was. Ewoud de regelkoning; zo stond hij vroeger bekend als directeur Openbare Werken van de gemeente Eindhoven. Het was een publiek geheim dat hij zich door opdrachtgevers liet fêteren. Harrie wist dat deze karakterisering van de vriendendiensten een zwakke uitdrukking van de werkelijkheid was. Ewoud de Koning was corrupt. Door een handigheid van de Koning was Harrie zelf bij een affaire betrokken geraakt. Later begreep hij dat de envelop met vier briefjes van

vijftig euro, die hem door De Koning waren toegeschoven, uitsluitend als zwijggeld was bedoeld. Een aalmoes, maar hij had er zo goed als niets voor hoeven te doen: het retouradres veranderen van een partij van honderd haagbeuken en een aantal sierheesters die te veel besteld waren voor de herinrichting van het Henry Dunant Park.

‘Ach,’ had Ewoud de Koning hem bij een borrel in het Stadspaviljoen toegefluisterd, ‘iedereen doet wel eens iets dat niet door de beugel kan. Mij zal je niet horen, Harrie.’

Chantage. Pure chantage, maar, een luxueus kerstpakket, een fles dure champagne die ‘over’ was, vrijkaartjes voor een Champions League wedstrijd van PSV. Het waren extraatjes die hem met regelmaat werden aangereikt. Harrie maakte zich zelf wijs dat hij geen kant op kon, en verleende stilzwijgend zijn diensten als daarvoor een verzoek van zijn meerdere kwam. Het had nooit tot problemen geleid, maar ergens in zijn inborst voelde hij een onbehandeld kankergezwel, een gezwel waarvan de oncoloog zou zeggen: het zit er wel, maar je kunt er honderd mee worden. Rustig laten zitten. We doen er niets aan.

Het denkbeeldige kankergezwel verbleekte toen zes jaar na zijn pensionering de chronische trombose in zijn benen dusdanige open wonden veroorzaakte dat ze regelmatig gezwachteld moesten worden. Op een middag kwam hij, na afloop van een bezoek aan de dermatoloog, in de gang van het ziekenhuis Ewoud de Koning tegen. Zijn voormalige baas nam alle tijd, hoorde geduldig de klachten van Harrie Versmissen aan en kwam vrijwel onmiddellijk met zijn voorstel. Harrie had het gevoel dat hij niet kon weigeren en accepteerde het aanbod van de regelkoning. Twee weken later nam hij zijn intrek in Schoonenbeek en al snel besepte hij dat wat hij om zich heen aantrof weinig bijdroeg aan zijn toch al schamele hoeveelheid optimisme. Hij bleek een van de jongste bewoners en voelde zich onbehaaglijk ingeklemd door oude mensen met hun kwaaltjes en tekortkomingen. Op de vleugel ‘Alpenweide’, waar hij zijn appartement kreeg toegewezen, trof hij

een groot aantal mensen aan met opkomende of een reeds gevorderde vorm van dementie; een ziekte die hij niet kon verdragen.

Harrie keek de man met het bekende gezicht een tijdlang aarzelend aan. De biljartclub bestond uit drie mannen. Twee tachtigplussers van Schoonenbeek en de kleine kale man voor hem, waarvan hij vermoedde dat hij Schoonenbeek als een ontmoetingscentrum beschouwde: een omgeving die voor hem, sociaal gezien, acceptabeler was dan een kroeg. Hij wist niet dat hij daarmee de man groot onrecht aandeed. Herman Laurens was een gedreven vrijwilliger, en ja, een enthousiast biljarter.

‘Ik weet het nog niet. Misschien na de zomer. Ik meld me wel. Goedendag.’

Harrie liep aan en vervolgde zijn weg naar de supermarkt. Waarom had hij niet gezegd wat hij voelde? Hij had best zin in het biljartclubje. Met een gemiddeld moyenne van 5 was hij een bovengemiddeld cafébiljarter. Hij had even staan kijken bij het enthousiaste drietal in de kantine van Schoonenbeek. Matig, was zijn conclusie. Zeer matig. Verklaarde dat zijn terughoudendheid? Hoewel, hij had graag zijn kundigheid willen demonstreren. Iets hield hem tegen. Ergens vond hij de mannen bekakt. 'Keurige bal,' hoorde hij de oudste man met de witte burgemeestershaardracht zeggen terwijl hij waarderend met de onderkant van zijn keu een aantal keren op het vloerkleed bonkte: bescheiden biljarters applaus. Dat was niets voor hem. Harrie was geen man van complimentjes. Hij was de jongste van een gezin van vijf kinderen, was nooit getrouwd geweest en had een maand geleden, na eenenzeventig jaar, zijn geboortehuis verlaten. Bijna dertig jaar had hij alleen gewoond, had hij kunnen doen en laten wat hem goed dunkte. In zekere zin kon hij dat nu ook, maar regels waren er wel degelijk, en daar had hij grote moeite mee. Jarenlang had hij zelf de regels bepaald. Als afdelingshoofd van Beheer en Onderhoud (magazijnbeheerder, zei hij zelf) was hij voor zijn

vijftal ondergeschikten een baas van de oude stempel geweest; hij speelde jovialiteit maar duldde geen tegenspraak. Niets ontging hem. Ook nu niet, maar het stoorde hem dat hij geen enkele invloed meer had. En dat was maar goed ook.

Vanmorgen had hij zich niet kunnen beheersen. Woedend had hij op het personeel gescholden.

‘Welja, zitten ze hier op hun vette reet en hebben niet in de gaten dat ondertussen de eetzaal op stelten wordt gezet. Kunnen jullie geen toezicht houden? Dat demente mens van kamer 304 schettert en trommelt iedereen de oren van het hoofd. En wat doet de leiding? Niks. Dat zou in mijn tijd niet gebeurd zijn, dan had ik jullie allang de straat opgesodemieterd.’

De jonge Surinaamse vrouw schrok zichtbaar, maar de oudste wachtte afstandelijk tot hij was uitgeraasd. Professioneel had ze hem de ruimte gegeven zijn emoties te uiten. Pagina 34. Hij voelde het en was nog bozer geworden.

‘We begrijpen dat het heel vervelend voor u is, mijnheer Versmissen. Gaat u even rustig zitten. Fenna, schenk eens een lekker kopje koffie voor mijnheer in.’

Met de klink van de deur in zijn hand geklemd had hij tot tien proberen te tellen. Vlak voor zijn pensionering had hij deel moeten nemen aan de verplichte cursus ‘Omgaan met Agressie’. Hij had zijn cynisme niet onder stoelen of banken gestoken. Hij vond de aanpak soft en had met klinkende voorbeelden uit zijn rijke praktijkervaring willen aantonen hoe je met dergelijke gevallen moest omgaan.

‘Autoritair gezag is niet van deze tijd,’ zei de docent.

‘De maatschappij gaat naar de klote,’ antwoordde Harrie Versmissen en had de cursus verlaten.

Nu wilde die dikzak hem met een lekker bakje koffie tot bedaren brengen. Dit houd je toch niet voor mogelijk.

‘Houd in de eetzaal gewoon in oogje in het zeil, dan kan je op tijd ingrijpen. Koffie...’ zei hij spottend. ‘Kan tegenwoordig dan niemand meer normaal doen?’

Hij klapte de deur dicht, niet hard maar ferm, liep naar de liften maar koos voor het trappenportaal toen de gebruikelijke file rollators hem de weg versperde. Op de gang van 'Alpenweide' was het stil. Hij luisterde gespannen bij kamer 304. Een hartaanval?

Zijn kalmte kwam terug en hij besloot twee lege bierflesje terug naar de supermarkt te brengen en zijn koekentrommel aan te vullen. Toen hij zijn kamer verliet luisterde hij weer even aan de deur van zijn overbuurvrouw. Nog steeds geen teken van leven.

Met geduld en met ongeduld wachtte het echtpaar Rooijackers van Buul in de lift tot de deur vanzelf open zou gaan. Een man drong onmiddellijk de lift in toen de automatische deur langzaam openging en de doorgang net breed genoeg was geworden. Hij stuitte tegen het echtpaar.

‘Terug,’ bromde Felix Rooijackers. ‘Gewoon duwen, Sonja,’ zei hij tegen zijn vrouw. ‘Dat gedrang altijd. Kan niemand gewoon op zijn beurt wachten?’

Zijn geïrriteerdheid verhoogde toen de man zich alsnog langs zijn rolstoel wurmde. Een penetrante urinelucht smoorde zijn voorgenomen reprimande in een binnensmonds vloeken. Sonja Rooijackers zette aan en duwde haar man de lift uit waar ze ongeduldige medebewoners aantrof die op de lift hadden staan wachten. Mies van den Akker nam het op voor de haastige oude man.

‘Mijnheer Schellen kan het ook niet helpen. Het is erg genoeg dat hij zijn plas niet kan ophouden. Waarom duurde het dan ook zo lang?’

‘Welja, nou wordt hij mooi. Nou krijgen wij de schuld.’

‘Kalm, Felix. Wind je niet zo op,’ zei zijn vrouw met een overduidelijk Indisch accent dat na meer dan zestig jaar haar afkomst nog steeds verraadde. Dat meer dan 50% Indonesisch bloed door haar aderen stroomde was aan haar uiterlijk nauwelijks te zien. Wel aan haar stem en kleding. Zij droeg vrijwel altijd een sarong. Mevrouw Rooijackers van Buul vertegenwoordigde voor de oude bewoners van Schoonenbeek de verloren glorie van de parel van smaragd. Haar iele gestalte, haar lange grijze haren, die in een staart over haar sarong lagen, haar innemendheid en vriendelijke oogopslag stonden in schril contrast met de botte wijze zoals haar echtgenoot zich in het huis

manifesteerde. Iedereen had een beetje medelijden met haar. Ze wisten niet beter.

Op niet ingewijde bewoners wekte Felix Rooijakkers de indruk dat hij een koloniale planter was geweest die, tegen zijn zin in, met zijn Indische concubine naar Nederland had moeten repatriëren. Een klein rekensommetje was voldoende om het misverstand uit de wereld te helpen. Felix Rooijakkers was 76 jaar en was in 1935 met zijn ouders van Waalre-dorp naar Soerabaja verhuisd. Hij was elf toen hij met zijn moeder uit het Jappenkamp kwam en dertien toen hij in zijn geboortedorp terugkwam. Zijn vader had de slavenarbeid aan de Birma-Siam spoorlijn niet overleefd. Van de schitterende toekomst, die hij zijn jonge vrouw in 1934 had voorgespiegeld, was niets terecht gekomen. Hun verblijf in de oude kolonie, dat tien jaar geduurd had, was een verschrikkelijke nachtmerrie geworden. Ook de eerste jaren - voor de komst van de Japanners - hadden niet gebracht wat hij haar had beloofd. Josef Rooijakkers was douaneambtenaar in het havengebouw van Soerabaja. Nog voor de Japanse inval had hij ingezien dat de kans op een succesvolle carrière gering was en maakte hij plannen om naar Amerika te emigreren. Hij had te lang gearzeld.

De moeder van Felix onderhield na haar terugkeer in Nederland contact met de familie van Buul, waarmee zij in het kamp een hechte band had gekregen. De familie van Buul woonde al generaties lang in Indië maar kozen er in 1950 voor om naar Nederland te gaan. Op het winderige station van Eindhoven zag Felix na vijf jaar zijn oude vriendinnetje uit het kamp terug. Sonja was bijna veertien en Felix werd bij de eerste blik smoorverliefd. Zij trouwden jong en probeerden met het vertroetelen van hun twee kinderen hun trauma's te vergeten.

Sinds een jaar woonden ze in een appartement voor echtparen op de 'Groote Heide': de verzorgingsvleugel van Schoonenbeek. Na hun intrek sloeg bij Felix de verbitterdheid toe. Hij leed aan COPD, veroorzaakt door jarenlang roken dat op de boot naar Nederland

begon toen hij zijn eerste sigaret – een kretek – toegeschoven kreeg door een Indonesisch bemanningslid.

‘Rij me naar het biljart,’ commandeerde hij zijn vrouw toen zij de rolstoel uit het kluwen bejaarden had gewurmd. Hij hoestte. Een dwangmatige handeling liet zijn hand naar het zakje van zijn hemd grijpen. Het biljart stond in een hoek van de recreatieruimte: de voormalige gedoogzone voor rokers, waar sinds de renovatie van de begane grond, ondanks hevig protest, niet meer gerookt mocht worden. Hij twijfelde en legde de sigaret, die hij uit het pakje geklopt had, op zijn schoot.

‘Over rood,’ zei hij. ‘Dat lukt zo nooit.’

De drie biljarters wekten niet de indruk blij te zijn met de komst van de rolstoeler. Ze knikten uit beleefdheid flauw naar Felix die door zijn vrouw naast het tafeltje van de mannen werd geparkeerd.

‘Ik kom je straks halen, Fé. Ik ga buiten in de tuin even in het zonnetje zitten,’ zei Sonja terwijl ze gebukt een rem op de band klemde.

Herman Laurens miste zijn carambole. Felix bromde en aarzelde. Mild voor zijn doen liet hij een cynische opmerking achterwegen.

‘Rij me ook naar buiten. Ik rook eerst een sigaret,’ zei hij en greep onmiddellijk naar de aansteker in zijn broekzak.

Sonja deed gelaten wat haar gevraagd werd, haalde de rem weer van de band en duwde haar man langs het biljart naar de openstaande tuindeuren.

Met een sigaret in zijn mond en nog steeds met zijn rechterhand in zijn broekzak frommelend, kneep Felix Rooijackers zijn ogen stijf dicht toen hij in het felle licht van de zon gereden werd.

‘Schaduw, schaduw,’ zei hij. ‘Ik zie niks.’

Hun weg werd geblokkeerd door twee verzorgsters die Gerda Bakker flankeerden, die, hoewel neuriënd, vanachter haar rollator bedachtzaam de borders van het pad in de gaten hield. Ze schrok

toen ze plotseling oog in oog stond met de norske man in zijn rolstoel, die geïrriteerd, met zijn linkerhand zijn ogen afschermend, door zijn vingers keek om te achterhalen wat de reden van het plotseling oponthoud was.

‘Ga met dat mens opzij,’ snauwde hij. ‘Jullie zien toch dat ik er langs wil.’

‘Ach, kijk eens aan, mijnheer Rooijakkers. U komt ook van het zonnetje genieten?’ Marthe Verberne zweette overdadig van de geleverde inspanningen, maar bleef professioneel. ‘Dit kunnen we toch wel oplossen. Het pad is breed genoeg.’

Ze leidde haar protegé opzij om ruimte te maken en toonde haar vriendelijkste lach.

‘Een Indiaan!’ riep Gerda opgewonden. ‘Een Indiaan.’ Ze wees met grote ogen naar Sonja Rooijakkers die geduldig wachtte totdat de doorgang breed genoeg was om haar man naar de schaduw van het tuinprieltje te rijden.

‘Nee, mevrouw Bakker. Dat ziet u toch wel. Dat is mevrouw Rooijakkers van de ‘Groote Heide’. Mevrouw Rooijakkers is geen Indiaan, ze komt uit Indië, uit de gordel van smaragd.’

Gerda hoorde het niet. Onwillig liet ze zich naar de kant duwen en verloor Sonja Rooijakkers geen moment uit het oog. Felix stak zijn sigaret aan, inhaleerde en hoestte de rook uit zijn zieke longen. Voor Sonja was dat het teken om door te rijden. Ze glimlachte verontschuldigend naar Marthe Verberne en Fenna Zandgrond. De stagiaire richtte beschaamd haar blik naar de grond.

‘Kijk eens, mevrouw Bakker, wat een mooie sarong mevrouw Rooijakkers aan heeft,’ zei Marthe Verberne en knipoogde naar de stille vriendelijk vrouw die het in haar ogen niet gemakkelijk had met die kettingrokkende brombeer. Met milde dwang lukte het haar Gerda Bakker weer in beweging te krijgen

Hoestend werd Felix Rooijakkers door zijn vrouw in het prieltje gereden. Zijn hoestbui had voorkomen dat hij een sneer had uitgedeeld. Iedere opmerking over hun Indische verleden

wekte irritatie bij hem op. De gordel van smaragd: de hel van zijn eerste levensjaren.

‘Stom mens,’ bracht hij er moeizaam en piepend uit, toen de verzorgsters al lang en breed naar binnen waren verdwenen. Het kleinerende gedrag van sommige hulpverleners stuitte hem tegen de borst. Hij hield er niet van om als een klein kind behandeld te worden.

‘Maak je toch niet druk, Fé. Ze bedoelt het toch goed.’

Sonja ging naast haar man op het uiteinde van een houten bankje zitten waar de zon nog net kon komen. Ze sloot haar ogen en probeerde de warmte van de zon niet enkel te voelen, maar te koesteren als de herinnering aan een oude jeugdliefde.

De bezorgde blik van haar overleden man begon haar tegen te staan. Vanaf zijn dood keek hij haar vanaf de plank boven de televisie onophoudelijk aan. Voor Mies van den Akker was in de loop van de maanden zijn geprojecteerde bezorgdheid overgegaan in bemoeizucht. Ze tapte een glas water en dronk het in een teug leeg. Water drinken, hield zij zichzelf voor, veel water drinken, zeker bij dit weer.

Het grote appartement, rustig achteraan op 'Rivierduin', was de reden dat zij aarzelde het verzorgingshuis te verlaten. Zij had geen verzorging nodig, in tegenstelling tot haar man, die na drie jaar Schoonenbeek de laatste maanden van zijn leven op de verpleegafdeling had doorgebracht. Ondanks haar relatieve jonge leeftijd van 70 jaar en haar perfecte gezondheid, mocht zij haar appartement aanhouden. Zolang zij in staat was haar forse huur te betalen was haar verblijf geen probleem. Ze had een eigen vermogen en een goed pensioen. Hun drogisterij, in een drukke Eindhovense winkelstraat, was jarenlang rendabel geweest. Dat was voornamelijk de verdiensten van haar man Karel, die nauwgezet trends volgde en in staat was scherpe prijzen te hanteren om de concurrentie met de grote winkelketens aan te kunnen blijven gaan.

De laatste vijf jaar waren moeilijk. Op zijn vijfenzestigste ging Karel met pensioen en wist hij zijn winkel tegen een goede prijs aan het Kruidvat te verkopen. Het kinderloze echtpaar bleef boven de winkel wonen tot Karel na een jaar ziek werd. Hij kon de steile trap bijna niet meer op. Zijn plotselinge ziekte en de lichamelijke beperking die daarmee gepaard ging veranderden hem in korte tijd van de gedreven winkelier in een gefrustreerd, nurks mens, die al snel dagelijks verzorging nodig had die Mies hem niet kon bieden. Zij konden een appartement in Schoonenbeek betrekken

waar Karel na drie jaar verhuisde naar de verpleegafdeling. Twee maanden later stierf hij.

Schoonenbeek was een modern woonzorgcentrum: een combinatie van een verzorgings- en een verpleeghuis, luxe van opzet, waarvoor draagkrachtige Eindhovenaren graag en met ongeduld op de wachtlijst stonden. Mies van den Akker voelde zich niet schuldig aan de wachtenden. De drie jaar met haar man waren zwaar geweest. Bijna een jaar was zij nu weduwe, depressief in de eerste maanden, maar sinds de lente bloeide zij op, vond haar draai en voelde zich gewaardeerd voor haar spontane bijdragen aan dagactiviteiten. Het contact met andere mensen deed haar goed en gaf haar het gevoel alsof ze weer in haar winkel stond. Er was een groot verschil: de afwezigheid van haar echtgenoot. Het gaf haar zelfvertrouwen.

Soms voerde haar spontaniteit te ver, zoals zojuist, toen zij Theo Schellen wilde helpen, die weer eens in zijn broek had geplast. Ze had een intens medelijden met het kleine, oude mannetje gevoeld toen hij, na de onbehouden opmerking van Felix Rooijackers, schaamtevol in een hoek van de volle lift was gaan staan.

‘Ik loop wel even met u mee naar uw appartement,’ had ze bezorgd gezegd en hij had dankbaar geknikt zonder haar aan te kijken.

In de badkamer had ze hem uit zijn colbertje geholpen en zijn schoenveters losgeknoopt. Haar empathie reikte te ver, en zij had bijna voor hulp op de noodknop gedrukt om de opdringerige man van haar af te houden. Zij had er geen rekening mee gehouden dat ook een man van bijna negentig nog seksuele gevoelens kon hebben. Ze kreeg het pas door toen hij haar begon te betasten, nadat zij zijn doordrenkte onderbroek, na de nodige moeite, op de tegelvloer had gegooid. Hij grinnikte en gromde, en toonde zijn geslacht. Ze wilde hem slaan maar had nog genoeg besef om te begrijpen dat ze het met een fragiele, oude man te doen had. De

badkamerdeur scharnierde naar binnen en ze ontkwam er niet aan om hem weg te duwen.

‘Mijnheer Schellen toch...’

Hij bleef aandringen. De knop van het alarm was binnen handbereik. De schaamte voor het vervolg weerhield haar. Ze greep haar belager bij zijn schouders, drukte hem daadkrachtig achteruit, zodat hij op de pot van het toilet kwam te zitten, en vluchtte zijn appartement uit.

Ze dronk een tweede glas water en besloot te gaan douchen.

De drie mannen, die in korte hemdsmouwen rond het biljart liepen, waren ieder in hun eigen gedachten verzonken. Een keu ketste. Niemand reageerde op de misstoot, die doorgaans met puberale hoon werd beantwoord. Herman Laurens greep naar het blauwe krijtje dat op de rand van het biljart lag en zette enkele stappen terug om zijn opvolger de ruimte te geven. Hij kreet uitvoerig zijn pomerans en keek starend toe hoe Jan Slinge, na een lichte touche, onbewogen een carambole maakte. Laurens voelde dat Frans Koster hem aankeek en beantwoordde zijn bagatelliserende blik met een licht schouderophalen. De benauwdheid ontnam hen de puf om Jan op de spelregels de wijzen. Doorgaans werd een touche nooit geaccepteerd.

De ballen rolden in een gunstige positie. Herman Laurens ging zitten. Hij wist dat een dergelijk uitgangspunt voor Jan Slinge meestal resulteerde in een poging het record van eenendertig caramboles te verbreken. Frans Koster volgde zijn voorbeeld en ging aan de andere zijde van het tafeltje zitten.

‘Misschien heb je wel gelijk,’ zei hij rammelend met een pillendoosje, dat hij als een houvast altijd in zijn broekzak had zitten. ‘Als Versmissen voorlopig geen zin heeft, laten we dan een briefje op het mededelingenbord hangen.’

Herman knikte maar ging niet in op het teruggekaatste voorstel. Samen volgden ze onbewogen de verrichtingen van de nestor. De punt van zijn das, die hij tussen twee hemdsknopen had gestoken, schoot los toen hij ver voorovergebogen aanlegde, en viel als een dood vogeltje op het groene laken.

De recordpoging kwam niet verder dan drie caramboles. Jan Slinge liep naar Herman Laurens en stak zijn hand uit.

‘O, sorry,’ zei Herman en gaf het krijtje aan de zwetende voorzitter.

‘Bijna elf uur,’ zei Jan zonder te krijten. Hij zuchtte en oogde vermoeid. De hitte van de dag liet zijn sporen na op de krasse drieëntachtigjarige schoolmeester, die enkele jaren een appartement bewoonde op ‘Alpenheide’ 336, ongeveer gelijktijdig met zijn buurman Frans Koster, een eenentachtigjarige accountant. Buiten een kunstheup bleken ze ook hun relatieverende kijk op het leven en de passie voor de biljartsport te delen. Dat biljart was snel gevonden en samen speelden ze lange partijen. Ze vermaakten elkaar met hun droge humor en vertelden anekdotes uit hun verleden. Jan Slinge, die vijfendertig jaar lang schoolmeester was geweest, voerde daarbij de boventoon. Jan vertelde, Frans bleef alert en toonde zijn interesse doorlopend met knikjes en korte tussenopmerkingen. Na de eerste ochtend kende Frans in grote lijnen het levensverhaal van Jan: zijn huwelijk, kinderen, kleinkinderen, de scholen waar hij les gegeven had, het dodelijke ongeluk van zijn vrouw alweer ruim twintig jaar geleden, zijn leven als eenzaam weduwnaar dat na een kleine aanmoediging van Frans minder eenzaam bleek dan hij liet voorkomen. Jan en Frans kregen een hechtere band toen zij ontdekten dat hun levensstijl veel overeenkomsten bleek te hebben. Frans Koster was na een kort huwelijk kinderloos gescheiden. Ook hij was daarna altijd alleen blijven wonen. Anders dan Jan hield hij zijn diepste gevoelens verborgen. Dat deed hij niet bewust. Hij was niet gewend zijn emoties te tonen en Jan liet hem in zijn waarde. ‘Eigenlijk zijn wij een stelletje grote egoïsten,’ vatte Frans hun levensvisie ongenueanceerd samen. ‘Laten we daar een borrel op drinken,’ antwoordde Jan.

Dat was om elf uur ’s morgens. Een traditie was geboren. Een traditie die stand hield, ook nadat Herman Laurens, na een halfuurtje aandachtig volgen van de verrichtingen van het tweetal, aangaf er wel voor te voelen de heren op woensdagochtend gezelschap te komen houden. De biljartclub werd met weinig ceremonieel vertoon opgericht: een borrel was voldoende. ‘The Hippy Boys,’ stelde Herman gekscherend voor, toen hij van de

kunsteupen hoorde. 'Laten we ons clubje The Hippy Boys noemen.' Jan werd tot voorzitter benoemd, een functie die hij te danken had aan zijn vermogen al improviserend ellenlange speeches te houden. Herman werd secretaris als logisch gevolg van het feit dat Frans Koster, als oud-accountant, de rol van penningmeester had opgeëist. 'Het bestuur is compleet,' schertste Frans. 'Nu nog een lid.'

De oudste Hippy Boy zuchtte voor de tweede keer: 'Wat denk jij, Frans? Het is nog geen elf uur maar ik denk dat we aan een borreltje toe zijn?'

Frans had geen aanmoediging nodig. Hij trok zijn hand uit zijn broekzak waardoor het pillendoosje op de grond viel. Zijn hoofd, waar een permanente rode zweem zijn te hoge bloeddruk verraadde, kleurde fel op toen hij zich bukte om het doosje op te rapen. Licht kreunend stond hij op, beweerde dat het zijn beurt was voor een rondje en liep naar de verlaten bar.

Met moeite probeerde Felix Rooijackers een hoestbui te voorkomen. Hij zag dat zijn vrouw onbewogen, met gesloten ogen, in de zon zat. Hij stak een tweede sigaret op, dacht aan de biljarters en begreep dat de nog vitale mannen niet zaten te wachten op een halfgehandicapte man. Hij kon echter nog, zij het moeizaam, lopen en biljarten was in zijn ogen net als zwemmen: je verleert het nooit.

Met de sigaret tussen zijn lippen stak hij zijn beide handen onderzoekend voor zich uit. Hij zag de donkere aders tussen de diepe rimpels, hij zag de donkere pigment stippen en de blauwe vlekken: sporen van jarenlang roken. Maar, dacht hij, deze handen zijn nog krachtig en bovenal, ze trillen niet. Nog lang niet.

‘Sunny,’ zei hij, en hoestte licht.

Zijn vrouw bewoog zich niet. Statisch en recht zat ze met gesloten ogen op de bank. Haar handen rustten op haar schoot. Een vage glimlach speelde om haar mond.

Felix Rooijackers wilde zijn stem verheffen. Hij deed het niet. De aanblik van zijn frêle vrouw leek hem te hypnotiseren. In het felle zonlicht leek haar bleke gezicht licht te geven. Ze straalde de rust en sereniteit uit van een Mariabeeld in haar eigen kapel: het prieel in de tuin van Schoonenbeek. Twee nonnen kwamen devoot naderbij, knielden en maakten een kruisteken. Meisjes in vlekkeloos witte communiejurkjes legden bloemen voor haar neer. Weesgegroet Maria, vol van genade... De meisjes veranderden in schamel geklede kampkinderen, de nonnen werden bezorgde moeders. Het prieel transformeerde naar een smerige barrak. Na het gebed wachtte de dagelijkse kakkerlakkenjacht. Waar blijft vader?

Destijds, als achtjarige jongen, vroeg hij het zich dagelijks af. Kleine Sonja, vijf, zes jaar oud, sprak niet over haar vader. Felix

begreep het niet tot hij van een vriendje hoorde dat de vader van Sonja dood was: onthoofd op zijn erf, voor de ogen van zijn vrouw en dochtertje.

Felix Rooijakkers doofde zijn halve sigaret. Met zijn handen op de leuning van zijn rolstoel drukte hij zich overeind, keek nog even naar zijn Indische droom en liet zich door de verzengende zon naar de relatieve koelte van de recreatiezaal duwen.

De drie mannen keken verbaasd op toen zij Felix Rooijakkers naar het biljart zagen lopen. Zijn tred was onvast, zijn doel duidelijk. Zonder te vragen greep hij de keu van Jan Slinge, die op het biljart lag.

De verbaasdheid won het van de irritatie en de voorzitter van de biljartclub keek zwijgend toe hoe Felix Rooijakkers de drie ballen in de acquitpositie probeerde te leggen. Hij realiseerde zich dat hij de norse man nooit in de gelegenheid had gesteld zijn kunde te tonen. Daar had de man ook nooit op aangedrongen. Hij was enkele keren komen kijken, maar zijn ongevraagde aanwijzingen hadden de biljarters zwijgend, met ingehouden ergernis, naast zich neer gelegd. Zij hadden de bedoeling van die opmerkingen niet begrepen. Zij wisten niet dat de man in de rolstoel kon lopen en beschouwden zijn uitdagende opmerkingen als een uiting van gefrustreerdheid, niet als een uitdaging.

Herman Laurens nipte uit zijn glaasje en stond behulpzaam op. 'Ik zal u even helpen,' zei hij, en legde de rode bal, die buiten het onmiddellijk bereik van Felix Rooijakkers lag, op zijn plaats.

Felix hoestte licht, keek naar het tafeltje en zei: 'Ik zal jullie eens een poepie laten ruiken.'

Frans Koster ging rechtzitten. Hij genoot van de onverwachte afleiding. 'Zo, zo, opletten Jan,' zei hij, 'we krijgen biljartles.'

Felix Rooijakkers hing met zijn buik over de rand. De laatste keer dat hij een keu in zijn handen had gehad was meer dan vijftwintig jaar geleden. Dit mocht niet mis gaan. Geconcentreerd legde hij aan. De keu ketste. Rooijakkers vloekte ingehouden.

‘Hier,’ zei Herman. ‘Krijt even.’

Felix vermeed oogcontact, nam het krijtje aan, kuchte bij het krijten en wachtte tot Herman Laurens de opstootbal terug op de acuitpositie had gelegd.

De tweede poging was raak. Zonder een blik naar de drie toekijkende mannen te werpen, rustig en krijtend na iedere stoot, maakte Felix Rooijakkers een serie van negen caramboles. De tiende miste hij op een haar en een vage glimlach verscheen op zijn zwetende gezicht toen hij de meelevende teleurstelling van zijn toeschouwers hoorde. Hij gaf de keu terug aan Herman die tijdens de serie bewonderd rond het biljart had gelopen. Met de duimen achter zijn bretels liep hij naar het tafeltje waar hij hijgend op de stoel van Herman ging zitten.

‘Het zal de warmte zijn,’ verklaarde hij. ‘De ballen rollen te hard.’

Frans Koster stond glimlachend op.

‘Ik vind dat u een borrel verdient heeft, mijnheer Rooijakkers.’

‘Dat zou ik zeggen,’ antwoordde de 76 jarige oud-aannemer en lachte zijn kunstgebit bloot. ‘En zeg maar Felix.’

‘Ik moet dit rapporteren, Fenna. Jij had toezicht. Dit mocht niet gebeuren.’

Voor Fenna Zandgrond kwam de plotselinge conclusie van Marthe Verberne als een donderslag bij heldere hemel. Haar mond viel sprakeloos open. Ze dacht even aan een grapje, maar de toon van Marthe Verberne bood geen ruimte aan twijfel. Na het besef kwam het gevoel van onrechtvaardigheid. Dit was haar eerste stagedag op Schoonenbeek. Hier had ze naar uitgezien. Ouderenzorg was haar passie en nu dreigde een ongelukkige samenloop van omstandigheden en een onredelijke stagebegeleidster haar droom in duigen te laten vallen. Het lag niet in haar aard om meerderen tegen te spreken, maar de onrechtvaardigheid van deze aantijging trof haar in haar ziel. Haar verontwaardiging schroefde volume en toonhoogte op toen ze boos reageerde: ‘Hoe kan ik nou toezicht houden als u wilt dat ik hier gezellig koffie kom drinken?’

Licht trillend keek ze naar de enorme gestalte van Marthe Verberne, die haar blik strak op het beeldscherm gericht hield. Ze schoof de muis, die onder haar mollige hand verscholen ging, ongedurig heen en weer. Het antwoord klonk geïrriteerd en huichelachtig belerend:

‘Ik hoop dat je hier van leert, Fenna. Je plicht gaat voor gezellig koffiedrinken.’

De arrogantie van de vrouw die de touwtjes stevig in handen meende te hebben, joeg de verontwaardiging van Fenna op naar de machteloze woede van een ondergeschikte die overgeleverd is aan de unfaire behandeling van een meerdere. Ze stond zwak. Mijnheer Versmissen had hen, niet bepaald fijntjes, gewezen op hun laakbaar gedrag: koffiedrinken, terwijl bewoners de eetzaal op stelten zetten. Maar dat was haar schuld toch niet. Had ze de uitnodiging van Marthe Verberne dan af moeten slaan. ‘Kom even

gezellig koffiedrinken, Fenna.’ En toen mijnheer Versmissen de deur dichtgesmeten had: ‘Niet op reageren, Fenna. Die man overdrijft. Laat je niet opjagen.’ Fenna had naar de eetzaal willen gaan om poolshoogte te nemen maar was door Marthe Verberne met een roddelverhaal tegengehouden: ‘Weet je dat Versmissen zijn appartement aan mijnheer de Koning te danken heeft?’ En diezelfde roddelaarster beschuldigde haar nu van incompetentie.

Fenna Zandgrond stond kwaad op van haar stoel, maar wist zich toch bewonderenswaardig te beheersen. Ze beseftte dat een strijd met de ervaren Marthe Verberne een verloren strijd zou zijn. Haar stage redden. Dat moest haar eerste zorg zijn. Koortsachtig zocht ze naar een aanvaardbaar argument, dat misschien niet Marthe Verberne, maar wel haar mentor kon overtuigen.

‘Zou het kunnen dat de poort naar het parkeerterrein heeft opengestaan? Als ze door de hoofdingang is wegelopen, dan zou dat de mensen bij de receptie zijn opgevallen.’

‘Schuif je verantwoordelijkheid niet af, Fenna. Daarbij, zonder de code in te tikken kun je door de hoofdingang niet naar buiten. Daartoe is mevrouw Bakker niet in staat.’

‘Ze kan met iemand meegelopen zijn,’ zei Fenna, die niet begreep waarom Verberne zo halsstarrig vasthield om een stagiaire op haar verantwoordelijkheid te wijzen.

‘Jij had haar gewoon in de gaten moeten houden. Wat maakt het uit of ze door de voor- of door de achterdeur is wegelopen?’ Verberne had zich omgedraaid en keek op naar Fenna waarbij de reflectie van de tl-lamp venijnige vuurtjes in haar brilglazen liet oplichten.

‘Dat maakt wel degelijk uit,’ verdedigde Fenna zich manmoedig. ‘Ik kan niet overal tegelijk zijn. En dit zorgcentrum heeft maatregelen getroffen om het demente bewoners moeilijk te maken weg te lopen.’

‘Moeilijk, ja, maar niet onmogelijk. Hier komen we niet uit. En daarbij, dit is niet de eerste keer dat je in de fout gaat. Je laat je